põhjustas kartus, et Õisu otsused, minnes liiga järsult 1819. a. talurahva-seaduse vastu, peletavad hulga mõisnikke agraarolude reformist hoopis eemale, nii et selle teostamine muutub üldse küsitavaks. Ilma toetuseta oma tähtsamalt autorilt ei etendanud Õisu nõupidamise otsused 1842. a. jaanuarikomisjonis Tartus kuigi silmapaistvat osa.

Liivi tormisel maapäeval veebr. 1842 asus F. oma muudetud seisukohal, pooldades varemini kavatsetud talumaa sunnivõõrandamise asemel selle vabamüüki ja põlisrenti, pidades seejuures võimalikuks ja tarvilikuks mõisnikkude krediitseltsi kaasabi. Minnes ses küsimuses käsikäes Liivi rüütelkonna vabameelsema osa teise juhiga Reinhold v. Samsoniga (vt.), läks aga F. temast lahku teistes tähtsais põhimõttelisis küsimusis, milledest kõige olulisem oli, et ta ei pooldanud Samsoni arendatud talumaa-ideed ja pidas 1819. a. talurahva-seadust küllaldaseks aluseks Liivi agraarolude edaspidisel arendamisel. Kuigi see F.-Samsoni vastolu maapäeval kõvendas vanameelsete mõisnikkude seisukohta, said vabameelsed reas tähtsamais küsimusis siiski võidu, mis oli ühtlasi suurel määral ka F.-i teene. Maapäeva otsusega kindlustati talupoegadele senise talumaa suurema osa soomustatud kasutamisõigus, teoorjuse korraldamisel tehti sunduslikuks 1809. a. seaduse vakuraamatu tingimused, raha- ja naturaalrent tunnistati piiratult lubatuks, põlisrendi ja talumaa müügi kohta pandi maksma rida soodustavaid määrusi jne. — Sama a. detsembris kokkukutsutud Liivi erakorraline maapäev möödus aga täiesti tagasikiskumise tähe all ning vanameelseil mõisnikel õnnestus tühistada eelmine vabameelsete võit. F. oli alla jäänud ja asus 1843. a. sügisel välismaale, kus täiendas oma teadmisi Berliinis, Dresdenis ja Pariisis. 1845. a. sügisel tuli F. Liivimaale tagasi. Liivimaa olud olid vahepeal muutunud väga ärevaks. Oli alanud talurahva pöördumine kreeka-kat. usku ja olid maksma pandud n. n. 77 täiendusparagrahvi 1819. a. seaduse juurde, mis nii vähe vastasid F.-i seniseile uuenduspüüdeile. F. reisis veel samal sügisel Peterburi, kus hakkas tegema kihutustööd nende paragrahvide vastu. Agraarküsimus kerkis Liivimaal olude mõjul uuesti teravamalt päevakorrale. Selle käsitlemiseks moodustati Peterburis uus komisjon, kuhu valitsuse poolt määrati ühes R. v. Samsoniga ka F. Need mõlemad nõudsid siin rutulist agraarreformi Liivimaal, kuna rüütelkonna esindajad soovitasid oodata.

Peterburis esitas F. oma kindlakujulisema agraarkava, mis põhines järgmistel väidetel: 1819. a. seadus tunnustab Liivimaal talurahva vabaks seisuseks. Seda tunnustavad ka järgmised seadused, mis püüavad teha talurahva seisuseks, kelle olemasolu oleks kindlustatud vastava maa-omandusega. See eesmärk aga on seni saavutamata, sest et talupoegadele ei ole kindlustatud vajalikus ulatuses maad. Selle kasutamise kindlustamiseks ei pea F. otstarbekohaseks mõisnikelt võtta nende õigus talupoegi kohtadelt lahtistada, samuti ka mitte maksma panna vanemate vakuraamatute tingimusi. Talurahva seisukorra kindlustuseks peab F. tarvilikuks, et talumaa kasutamisõigus kindlustataks talurahva kogukonnale, kuna sellest mõisnikkude käsutusse eraldataks ainult teatav osa, kvoote. Et mõisniku omavoli eemaldada, tuleb talumaa rendile anda ette kindlaks määratud tingimusil jne. Eriti tuleb F.-i arvates soodustada raharenti, kuna agraarolude korraldamise lõppsihiks seatakse, et talumaa läheks talupoegadele eraomanduseks. — F.-il õnnestus Peterburis, samuti ka Riias rüütelkonna komisjonis ja 1847. a. maapäeval oma seisukohad suurel määral läbi viia. F.-i agaral ja osaval eestvõttel pandi maksma 1849. a. Liivi talurahva seadus, milles olid nooremate mõisnikkude toetusel võidule pääsnud ajajärgu vabameelsemad ideed.

1846. a. valiti F. Liivi maapäeval maanõunikuks, 1848. a. sai ta maamarssaliks. Selles ametis oli ta 1851. a.-ni. See oli tema tegevuse ja mõju hiilgeaeg. Vahepeal oli jälle tagurline vool Liivi rüütelkonnas tugevnenud. F.-i ei valitud enam maamarssaliks, ka maanõunikuks ei saanud ta enam. Ta oli sunnitud leppima Liivi rentpanga direktori kohaga. Selle asutuse ellukutsumise eest oli F. suure agarusega võidelnud ja sellele suuri lootusi pannud. Kuid Liivi aadli vanema rahaasutuse — mõisnikkude krediitseltsi — vastuseismisel ei teostunud need lootused. Oma viimsed eluaastad veetis F. oma rüütlimõisas Kuramaal. Ta suri Riias 19. IV 1856.

R. Staël v. Holstein, Baron H. v. F. (1907); Sitzungsber. der kurländ. Gesellsch. für Liter. u. Kunst, 1864—71, II Aufl. (1884), lk. 253 jj. (J. Eckardt); J. Eckardt, Die baltischen Provinzen Russlands (1868), lk. 445 jj. — Vrdl. ka Rig. Alm. 1870; A. Tobien, Die Agrargesetzgebung Livlands im 19. Jahrh. II (1911), lk. 51 jj.

H. Kr

FÜRSTENBERG, Wilhelm v., pärit Westfaalist, astus juba noorena Liivi ordu teenistusse. Tõustes ametiastmeis, sai F. Ascheradeni komtuuriks, oli 1540. aa. Dünaburi komtuur, millisel kohal püsis 1554. a.-ni, mil sai Viljandi komtuuriks. 1556. a. märtsi maapäeval valiti F. elatanud ordu-

Eesti biograafiline leksikon, 1926-1929, lk. 99